VILNIUS

Simonas Aleksandravičius,
Atas Žvirblys

Didžioji gatvė 30

2016 m. balandžio–gegužės mėnesiais Vilniaus senamiesčio (UK 16073) teritorijoje, sklype Didžioji g. 30 vykdyti žvalgomieji tyrimai. Kasinėjimų tikslas buvo surasti sklype iki II Pasaulinio karo čia buvusių statinių pamatus ir juos datuoti. Aplink pagrindinę miesto turgavietę prie Rotušės mūrinius namus statėsi didikai, pirkliai ir miesto magistrato atstovai. Istorinių duomenų apie sklype Didžiojoje g. 30 stovėjusį namą esama iš XVII a. pradžios, kai burmistro Povilo Kievlos namas 1614 m. atiteko Švč. Trejybės špitolei. Vadinamajame Fiurstenhofo 1737 m. Vilniaus miesto plane užfiksuota mūrinė siena, skirianti aptariamą sklypą nuo Šv. Kazimiero bažnyčios ir jėzuitų vienuolyno valdos. Per 1794 m. sukilimą pastatas sugriautas. XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje, prie jo pastačius priestatus iš kiemo pusės, susidarė beveik uždaras kiemas. Sklypo R dalyje gerokai padidinti mediniai statiniai. Vilniaus miesto tikrosios būklės 1845–1859 m. plane matyti, kaip ilgame stačiakampio formos sklype mūriniai pastatai supo siaurą uždarą kiemą. 1845–1859 m. plane buvusių medinių namų vietoje pažymėtas mūrinis pastatas. Pagal 1937 m. situacinį planą matyti, kad Didžioji g. 30 sklypas buvo užstatytas trijų ir dviejų aukštų korpusais, kurie formavo siaurą vidinį kiemą. Pagrindiniame korpuse prie Didžiosios gatvės ties pirmo aukšto viduriu buvo ilgas siauras pravažiavimas, kuris jungė kiemą su gatve. 1940 m. sklype minimi 3 mūriniai ir vienas medinis pastatas. II Pasaulinio karo metais įkrito pastato perdangos, bet jis nebuvo visiškai sugriautas. Atstatant jį po karo panaikinti vartai, naujai perplanuotos patalpos. Lyginant su prieškariniu pastatas po remonto gerokai sumažėjo.

Sklypo Didžioji g. 30 teritorijos archeologai netyrinėjo. Tyrinėti aplinkiniai sklypai. Paminėtini 1993 m. vykę žvalgomieji tyrinėjimai prie Šv. Kazimiero bažnyčios – apie 40 m į PR nuo Didžiosios g. 30 vidinio kiemo. Ieškodamas senojo įėjimo į bažnyčią pamatų, archeologas Vidas Daminaitis ištyrė 3 perkasas ir 3 šurfus (apie 65 m²) (*LIIR*, f. 1, b. 2212). Pamatų liekanų rasta tik bažnyčios Š laiptinės ir prieangio pusėje, perkasoje 1. Kitose perkasose ir šurfuose atidengtos nežinomų statinių liekanos. Tyrimų metu surasta žeme užversta laiptinė, vedanti į iki tyrinėjimų nežinotus rūsius, kurie datuoti XVII a. pradžia, t. y. bažnyčios statybos laikotarpiu. Rūsiuose aptikti 207 palaidoti ir perlaidoti žmonių palaikai, datuojami XVII a. Rūsiai galimai buvo užpilti XIX a. pradžioje bažnyčią perdavus stačiatikiams. 2012 m. sklype Didžioji g. 34 (D. Antropikaitė) žvalgytas ir ištirtas bendras 254 m² plotas. Tyrimų vietoje aptiktas 1,2–2,8 m storio XVI a. pabaigos – XX a. kultūrinis sluoksnis. Didžiojoje tranšėjų dalyje jis apardytas XVII–XX a. statybų metu.

2016 m. vykusių žvalgomųjų tyrimų metu ištirti du 2,5x2 (5 m²) ir du 3x2 m (6 m²) dydžio šurfai. Iš viso ištirtas 22 m² plotas (1 pav.).

Šurfas 1 ištirtas iki 2,5 m gylio nuo esamo žemės paviršiaus (paviršius H_{abs} 114,52–114,10 m). Įžemis pasiektas 2,05–2,45 m gylyje. Pradėjus tyrimus, 25–45 cm gylyje atsidengė XIX a. pabaigos – XX a. pradžios istoristinio etapo pamatų mūro viršus ir pastato grindų lygis. Tęsiant tyrimus iki 2,45 m gylio, beveik visame plote fiksuoti XIX a. pabaigos – XX a. pradžios sluoksniai. Surinkta pavienių smulkių chrono-

logiškai labai įvairių radinių: buitinės keramikos ir plokštinių koklių fragmentų, datuojamų XVI–XIX a. Aptiktos kelios vinys, lovinės čerpės gabaliukas ir skaidraus stiklo taurės pėda. Užfiksuoto pamato apačia pasiekta H_{abs} 111,80 m, 2,45 m gylyje nuo esamo žemės paviršiaus.

Šurfas 2 ištirtas iki 4,9 m gylio nuo esamo žemės paviršiaus (paviršius H_{abs} 115,92–115,35 m). Fiksuotas iki 4,75 m storio XVI–XX a. kultūrinis sluoksnis. Pradėjus tyrimus, 60–80 cm gylyje atsidengė XIX a. pabaigos – XX a. pradžios istoristinio etapo pamatų mūro viršus. Tikėtina, kad čia surastas XX a. I pusės kieme stovėjusio pastato kampas (arba laiptinės pamato fragmentas) (1 pav.). Valant mūro paviršių rasta pora radinių, tarp kurių buvo XIX a. II pusėje pagamintas sveikas „Benediktino" likerio butelis.

Kasinėjant giliau užfiksuoti 3 lauko grindinių lygiai (1 – XX a. I pusės; 2 – XVII–XVIII a.; 3 – XVI a.). H_{abs} 114,82–114,68 m, 0,9–1,2 m gylyje užfiksuotas akmenų grindinys I, kurį galima sieti su čia stovėjusiu pastatu ir datuoti XX a. I puse. Grindinio akmenys buvo 20x13x8, 13x11x10, 15x12x10, 14x8x8, 14x9x5 cm ir panašaus dydžio. Tyrimų metu valant grindinį, virš jo surasta keletas radinių: XIX–XX a. pradžios fajansinių lėkščių fragmentų, XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios žaliai glazūruotų karnizinių ir plokštinių koklių fragmentų, puoštų augaliniais ornamentais, keli archeologiškai nevertingi radiniai. Po grindiniu fiksuoti sluoksniai datuojami XIX a. pabaiga – XX a. pradžia. Surinkti radiniai gana įvairūs: XVI–XIX a. buitinė keramika, XVII–XIX a. olandiškos čerpės kraštas, smulkūs XVII a. plokštinių koklių fragmentai.

H_{abs} 113,80–113,78 m, 2–2,1 m gylyje fiksuotas tik fragmentiškai išlikęs akmenų grindinys II, kurį dėl duomenų trūkumo galima datuoti gana plačiai: XVII–XVIII a. Šurfo sienėje išmatuoti tik 3 likę akmenys, jie 15x14, 14x12 ir 18x7 cm dydžio. Po grindiniu 2,20–2,45 m gylyje tirta 20–40 cm storio ruda žemė su pavieniais degėsiais be radinių.

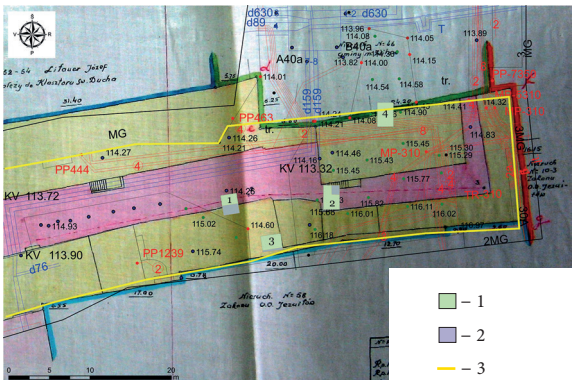

1 pav. 1939 m. planas, sugretintas su šiuolaikiniu topografiniu planu: 1 – šurfai; 2 – pamatų vietos; 3 – tirto sklypo ribos. L. Tamulyno ir A. Žvirblio brėž.

Fig. 1. The 1939 plan compared with a modern topographic plan: 1 – test pits; 2 – foundations; 3 – boundaries of investigated plot.

Kasinėjant tarp II ir III akmenų grindinio, 2,4–3,1 m gylyje tyrinėtas dviejų horizontų kultūrinis sluoksnis, kurį sudarė rausvų plytų griuvenos, degėsiai, baltas smėlis, taip pat gausūs XVI–XVII a. I puse datuojami radiniai. Surinkta daug stambių lovinių čerpių fragmentų (XVI a.), smulkių vadinamosios Kielcų keramikos šukių (XVI a. II pusės – XVII a. I pusės), vinių, taip pat švininė prekių plomba (2 pav.) su kryžiaus ženklu vienoje pusėje ir liūtu kitoje. Kultūrinį sluoksnį pagal vėliausius radinius galima datuoti XVII a. I puse – XVII a. viduriu.

Po griuvenomis H_{abs} 112,96–112,80 m, 2,8–3,2 m gylyje nuo esamo žemės paviršiaus užfiksuotas akmenų grindinys III, datuojamas XVI a. Akmenys buvo 15x11x7, 15x14x7, 14x12x10, 20x14x8, 12x8x6, 12x10x5 cm dydžio.

Po grindinio akmenimis H_{abs} 112,82–112,54 m, 2,8–3,3 m gylyje fiksuotas 5–25 cm

2 pav. Šurfas 3 pasiekus XVI a. sienos apačią ir įžemį iš Š. A. Žvirblio nuotr.

Fig. 2. The bottom of the 16th-century wall and natural soil in test pit 3, as seen from the N.

0 3 cm

3 pav. Plomba iš šurfo 2. A. Žvirblio nuotr.

Fig. 3. The seal from test pit 2.

0 3 cm 0 3 cm

4 pav. Lėkštė iš šurfo 3. A. Žvirblio nuotr.

Fig. 4. A plate from test pit 3.

storio niveliacinio balto smėlio, maišyto su pilka žeme, sluoksnis, kurį ištyrus surasta keletas smulkių buitinės keramikos fragmentų ir viena vinis.

Giliau, iki 4,75 m tirtas dviejų horizontų kultūrinis sluoksnis, kurį sudarė geltonas smėlis, maišytas su pilkomis, juodomis žemėmis ir pavienėmis rausvų plytų griuvenomis. Surinkta daugiau kaip 20 buitinės keramikos fragmentų, tarp jų vienas žaliai glazūruotas dubenėlio pakraštėlis ir vienas redukcinėje aplinkoje išdegtas dubens gludintu paviršiumi pakraštėlis. Likę keramikos fragmentai – smulkūs neglazūruoti storasienių žiestų puodų ar dubenų fragmentai, keli puošti bangelėmis. Rastas vienas smulkus lovinės (?) čerpės fragmentas, peilio geležtės, pasagos ir vinies fragmentai, datuojami XVI a. H_{abs} 111,40–111,12 m, 4,2–4,75 m gylyje pasiektas įžemio – gelsvo smėlio viršutinis horizontas.

Šurfas 3 ištirtas iki 2,8 m gylio nuo esamo žemės paviršiaus (paviršius H_{abs} 114,81–114,94 m). Įžemis pasiektas 2,5–2,6 m gylyje. Pradėjus tyrimus, 15–30 cm gylyje atsidengė XIX a. pabaigos – XX a. pradžios istoristinio etapo pastato grindų lygis. 40–45 cm gylyje aptiktas rausvų plytų mūrytas pamatas. Čia surastas XVI a. pradžios gotikinio etapo posesijinės sienos pamatų mūras (3 pav.). Jo apačia vėliau pasiekta 2,5 m gylyje nuo esamo žemės paviršiaus. Tiriant giliau, 0,8–1,4 m gylyje fiksuotas vėlyvų perkasimų (XX a. II pusės) apardytas XVII a. I puse – XVII a. viduriu datuojamas rausvų plytų ir lovinių čerpių griuvenų sluoksnis, kuris ties apatiniu horizontu susimaišęs su gelsvu skiediniu. Jį tiriant surinkta daug XVI a. datuojamų lovinių čerpių stambių fragmentų, rastas vienas plokštinės čerpės kraštas, viena sveika plyta. Taip pat surinkta keletas XVI a. II pusės – XVII a. pradžios žaliai glazūruotų arba neglazūruotų plokštinių ir karnizinių koklių fragmentų, daugiausia puoštų geometriniais

ornamentais. Be statybinės keramikos, surinkta ir šiek tiek XVI a. II pusės – XVII a. buitinės keramikos fragmentų (4 pav.), viena vinis. Giliau, 1,2–2 m gylyje tirtas dviejų horizontų kultūrinis sluoksnis. Surinkti keli glazūruotos ir neglazūruotos buitinės keramikos fragmentai. Sluoksnis datuojamas XVI a. H_{abs} 113,00–112,28 m, 1,8–2,55 m gylyje nuo žemės paviršiaus tyrinėtas 3 horizontų kultūrinis sluoksnis. Ties viršutiniu horizontu surinkta keletas neglazūruotos buitinės keramikos fragmentų, tarp kurių pasitaikė viena juodos keramikos šukė gludintu paviršiumi, rasta ir keletas gyvulių kaulų fragmentų. Pagal tai tirti horizontai gali būti datuojami XV–XVI a. I puse. H_{abs} 112,36–112,28 m, 2,4–2,6 m gylyje užfiksuotas įžemio – tamsiai geltono smėlio paviršius.

Šurfe 4 tirtas XX a. II pusės kultūrinis sluoksnis ir įvairios struktūros (1 pav.).

Archeologinių tyrimų metu pavyko surasti XX a. I pusės planuose pažymėtus sklype buvusius statinius. Nustatyta, kad tai XIX a. pabaigos – XX a. pradžios istoristinio etapo pamatų mūrai. Kasinėjant taip pat lokalizuota XVI a. pradžios gotikinio etapo posesijinė siena, skyrusi sklypą nuo Šv. Kazimiero bažnyčios ir jėzuitų vienuolyno valdos. Tyrinėjimai parodė, kad sklypo teritorijoje įvairi ūkinė veikla pradėta vykdyti nuo XV a. Aptikti buitinės keramikos fragmentai ir gyvulių kaulai rodo, kad XV a. sklype vyko įvairi agrarinė ar kitokia ūkinė veikla, jis buvo apgyvendintas. Nuo XVI a. gyvenimas intensyvėjo, sklype statyti mūriniai statiniai, jų stogai buvo dengti molinėmis, daugiausia lovinėmis čerpėmis, vidus apšildytas koklinėmis krosnimis. Sklypo teritorija XVI a. grįsta akmenų grindiniu, kuris kelis dešimtmečius buvo prižiūrimas, užpiltas griuvenomis XVII a. I pusėje – XVII a. viduryje.

Didžioji St. 30

In 2016, 4 test pits (a total of 22 m^2) were excavated at Didžioji St. 30 in Vilnius in a search for the foundation of a building that stood there up until the Second World War. Historical data about the house that stood on Didžioji Street exists from the early 17th century and a masonry wall separating the plot from other properties was recorded in an 18th-century plan. In later plans from the 19th–first half of the 20th centuries, masonry buildings surrounding the narrow closed courtyard are visible (Fig. 1). The building was badly damaged during the Second World War. The foundation of this building was discovered at a depth of 25–80 cm. The investigation yielded three levels of stone paving dating to the: 1 – first half of the 20th century; 2 – 17th–18th century; and 3 – 16th century as well as a stone foundation wall from the early 16th-century property boundary fence (Fig. 2). Down to a depth of 4.75 m, large quantities of large pantile fragments and sherds of imported household pottery as well as a lead merchandise seal (Fig. 3, 4) were discovered in the cultural layer, which dated to the 15th–mid-17th century.

Eugenijus Butėnas

Klaipėdos gatvė 9

2016 m. gruodžio mėnesį žvalgomieji tyrimai vyko Vilniuje, Klaipėdos g. 9 sklype. Jų metu tirti 5 šurfai (iš viso ištirtas 30 m^2 plotas) (1 pav.). Klaipėdos g. 9 sklypas yra Vilniaus senamiesčio 28 kvartale (buvusi posesija 407). Konkretesnių žinių apie sklypą yra iš XVIII a. vidurio, kai didikas Oskierka įsigijo čia stovėjusį pastatą. XVIII a. viduryje – XIX a. I pusėje susiformavo vadinamoji Oskierkų rūmų teritorija, šiuo metu apimanti ir gretimus sklypus. XVIII a.